[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

واکاوی پیامدهای منفی توسعهٔ گردشگری در مناطق روستایی استان قزوین (مطالعهٔ موردی: روستای گازرخان)

روح‌اله رضایی */ ابوالقاسم شریف زاده **/ امیر اسدپاسکی ***

تاریخ دریافت مقاله: 1390/06/13
تاریخ پذیرش مقاله: 1390/07/24

چکیده

تحقیق حاضر با هدف واکاوی پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان در استان قزوین صورت پذیرفت. به لحاظ روش پژوهش، این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی- همبستگی محسوب می‌شود. جامعه آماری این تحقیق را تمامی سرپرستان خانوار در روستای گازرخان تشکیل می‌دادند (N=750) که بر اساس فرمول کوکران، تعداد 115 نفر از آنان از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام تحقیق انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده گردید. روایی پرسشنامه با نظر پانلی از کارشناسان و پژوهشگران در زمینه موضوع مورد پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش‌آزمون انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس میزان اهمیت پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان در حدود 0/77 بود. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار $SPSS_{Win18}$ استفاده شد. نتایج آمار توصیفی نشان داد که از نظر پاسخگویان مورد مطالعه سه گویه افزایش تمایل روستائیان به استفاده از کالاهای تجملاتی و تزئینی، تأثیر رفتار و شیوه زندگی گردشگران بر رفتار و شیوه زندگی روستائیان (تغییر در نوع پوشاک، نحوه سخن گفتن و...) و ایجاد شکاف درآمدی بین روستائیان ساکن در منطقه، به ترتیب بیشترین میزان اولویت را کسب نموده‌اند. همچنین یافته‌های تحلیل عاملی حاکی از آن بود که پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان در چهار عامل اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و فیزیکی- کالبدی قرار می‌گیرند که این چهار عامل در مجموع در حدود 60/03 درصد واریانس را تبیین می‌نمایند.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، توسعهٔ گردشگری، پیامدهای منفی، روستای گازرخان، روستائیان.

* استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان. rohollahrezaei@yahoo.com
** استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه گرگان.
*** دانشجوی کارشناسی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

مقدمه

تضعیف فعالیت‌های سنتی اقتصادی در مناطق روستایی همچون کشاورزی، معدن و جنگل طی سه دهه پیشین، ضرورت جستجو و به‌کارگیری راهکارهای جدید جهت تقویت پایه‌های اقتصادی و تنوع بخشی به فعالیت‌های تولیدی در مناطق روستایی را بیش از پیش ضروری نموده است (Byrd et al., 2009: 697). در این میان، طی سال‌های اخیر گردشگری روستایی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین صنایعی که از پتانسیل‌های لازم برای کمک به جوامع محلی در راستای توسعه فعالیت‌های اقتصادی برخوردار می‌باشد، مورد توجه قرار گرفته است (McGehee and Andereck, 2004: 136; Byrd et al., 2009: 98). گردشگری روستایی که آن را یک رهیافت جایگزین برای نیل به توسعه پایدار روستایی می‌دانند، با توجه به روند روزافزون تخریب روستاها و افول کشاورزی، سعی در ارائه راهبردهای جدید برای احیای نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل یا متحول نمودن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آن‌ها دارد (Holland et al., 2003: 23).

به‌طور کلی، گردشگری روستایی یکی از انواع مختلف گردشگری به‌شمار می‌رود و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها می‌شود و نیز در بردارنده ارزش‌ها و پیامدهای متفاوتی در ابعاد مختلف زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی است (Soteriades, 2002: 21). به لحاظ مفهومی، گردشگری روستایی را می‌توان نوعی مسافرت دور از خانه به مکان‌هایی خارج از شهرک‌های اصلی و کنار ساحلی تعریف نمود. برخی نیز گردشگری روستایی را نوعی فعالیت در مناطق تفریحی- تجاری در نواحی روستایی می‌دانند که در آن‌ها خدمات مختلفی برای گردشگران فراهم می‌شود (مهدوی و همکاران، 1387: 43). در مفهوم کلاسیک، گردشگری روستایی نوعی فعالیت توریستی است که درآمد اضافی برای آن‌هایی فراهم می‌کند که شغل اصلی‌شان بیشتر در حوزه کشاورزی می‌باشد (Szabo, 2005: 180). در یک بیان کلی می‌توان گردشگری روستایی را فعالیت گردشگری در محیط روستا در نظر گرفت، یا در یک حوزه کاربردی وسیع‌تر، آن را فعالیت گردشگری در حوزه غیر شهری تلقی نمود که فعالیت‌های انسانی در آن غالباً در بخش کشاورزی است (مهدوی و همکاران، 1387: 43). البته ذکر این نکته نیز ضروری است که گردشگری روستایی شامل حوزه وسیعی از فعالیت‌های مختلف می‌شود که هر یک از آن‌ها می‌توانند جذابیت‌های خاصی را برای گردشگران داشته باشند؛ به عبارت دیگر، گردشگران با انگیزه‌های متفاوتی همچون منحصر به‌فرد بودن اکولوژیکی، دستیابی به فرصت‌های ماجراجویی ویژه، دیدن جذابیت‌های فرهنگی یا کیفیت فضا و محیط نواحی روستایی و ... وارد روستاها می‌شوند (رکن الدین افتخاری و مهدوی، 1385: 5). به‌طور خلاصه جاذبه‌های گردشگری روستا را می‌توان در قالب جاذبه‌های بکر طبیعی در اطراف روستا (جاذبه‌های طبیعی ـ اکولوژیک)، جاذبه‌های مربوط به مساکن و معماری روستایی (جاذبه‌های کالبدی ـ فضایی)، جاذبه‌های اقتصاد روستایی و جاذبه‌های فرهنگی ـ اجتماعی در نظر گرفت (مرادنژادی و نظری، 1382: 37).

گردشگری روستایی به‌طور مشخص از دهه 1950 به بعد گسترش یافت. در ابتدا در دهه‌های 1960 و 1970 گردشگری از جنبه اقتصادی برای جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت. پس از آن توسعه گردشگری روستایی به‌عنوان ابزاری برای توسعه جوامع روستایی مطرح گردید و در این مدت صاحبنظران تلاش نموده‌اند تا با

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

ارائه الگوها و روش‌های مختلف نقش گردشگری را در تجدید حیات اقتصادی و اجتماعی روستاها افزایش دهند. امروزه افزون بر جنبه اقتصادی، ابعاد اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی گردشگری روستایی نیز مطرح و مورد توجه قرار گرفته (رضوانی و صفایی، 1384، 111) و اعتقاد بر این است که اگر گردشگری روستایی به نحو مناسبی برنامه‌ریزی و مدیریت شود، می‌تواند محرکی در فرایند توسعه یافتگی و حصول به پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در تمامی زیرشاخه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و همچنین خود صنعت گردشگری باشد (شریف‌زاده و مرادنژادی، 1381، 55). از نظر اقتصادی، گردشگری روستایی می‌تواند اثرات اقتصادی مهمی را برای نواحی روستایی در بر داشته باشد. گردشگران روستایی برای اقامت، خرید کالاهای محلی و خدمات، پول پرداخت می‌نمایند؛ این پول‌ها در فعالیت‌های محلی جریان می‌یابند و موجب پویایی بیشتر اقتصاد مناطق روستایی، افزایش درآمد روستائیان و حتی کند شدن روند تخلیه سکونت گاه‌های روستایی می‌شوند (جوان و سقایی، 1385، 112). در بعد اجتماعی نیز اعتقاد بر این است که توسعهٔ گردشگری و ورود گردشگران به روستاها باعث بهبود ارتباطات مردم محلی با این افراد و تأثیراتی قابل ملاحظه در رشد و ارتقای فرهنگی و اجتماعی، بالا رفتن سطح دانش و اطلاعات، افزایش سطح مشارکت مردم محلی و ... می‌شود. همچنین گردشگری روستایی به‌عنوان یک ابزار برای تولید و اشتغال و توسعه اقتصادی در سطح منطقه می‌تواند بسترهای لازم را برای کاهش فقر، بهبود سطح دسترسی و افزایش رفاه افراد، ارائه خدمات بهداشتی بیشتر و در مجموع بهبود سطح کیفیت زندگی روستائیان فراهم سازد (مهدوی و همکاران، 1387، 44). در بعد زیست محیطی نیز گردشگری روستایی می‌تواند به واسطهٔ تعریف و تثبیت روابط قانونمند بین انسان و طبیعت، موجب حفاظت از موجودات زنده و تمامی عناصر طبیعی از قبیل آب، هوا و خاک و نیز جلوگیری از هرج و مرج و ایجاد اختلال در طبیعت گردد. علاوه بر این، گردشگری مردم بومی را در تماس مستقیم با محیط‌های زیست محیطی قرار می‌دهد و دانش و آگاهی آنان را در خصوص محیط زیست و توسعه پایدار آن افزایش می‌دهد (Butter and Stephan, 2004, 225). به‌عنوان یکی دیگر از ابعاد مورد توجه در گردشگری روستایی به لحاظ وضعیت فیزیکی روستاها، حفظ بافت‌های با ارزش روستایی، خانه‌های سنتی و متناسب با اقلیم منطقه و شیوه‌های مختلف سکونت گزینی نیز در گردشگری مورد تأکید می‌باشد (مهدوی و همکاران، 1387، 45).

به هر حال، با وجود مزایای متعدد ناشی از توسعه فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی در ابعاد مختلف، از آنجا که نواحی روستایی منبعی آسیب‌پذیر و مستعد تغییرات زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی می‌باشند، به‌ویژه تجربه نشان داده است که در هر منطقه‌ای که گردشگری به‌طور خودجوش و بدون برنامه‌ریزی و مدیریت مؤثر گسترش یافته است، پیامدهای نامطلوبی به همراه آورده و در دراز مدت مشکلات آن بیشتر از مزایای آن شده است؛ به نحوی که پیامدهایی چون آلودگی‌های زیست محیطی، تخریب منابع آب، وقوع سیل، فرسایش خاک و تخریب جنگل‌ها و مراتع از تبعات مشهود آن در دو دهه اخیر بوده است (رضوانی و صفایی، 1384، 112). علاوه بر این موارد، تغییر در فعالیت‌های سنتی و هنری روستائیان به‌منظور متناسب ساختن آن برای گردشگران، شلوغی و ازدحام بیش از حد در مکان‌های سنتی، شیوع بیماری و بروز بیماری‌های جدید، ایجاد تضاد بین اعضای جامعه

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

روستایی، افزایش نابرابری و شکاف اجتماعی مابین طبقات مختلف مردم روستایی، خارج از دسترس قرار گرفتن مکان‌های تفریحی برای خود افراد محلی، افزایش جرم و جنایت و برخی بزهکاری‌های اجتماعی و ...، از دیگر پیامدهای منفی توسعهٔ گردشگری روستایی می‌باشند که در صورت عدم برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح بروز نموده و می‌توانند فواید و مزایای حاصل از آن را به‌طور جدی تحت الشعاع قرار دهند (Butter and Stephan, 2004, 236). با توجه به مطالب اشاره شده می‌توان بیان داشت گردشگری روستایی فعالیت بسیار پیچیده‌ای است که با بخش‌های دیگر جامعه و اقتصاد وجوه مشترکی دارد و دارای آثار و پیامدهای مختلفی است که می‌بایست در فرایند برنامه‌ریزی تمامی جوانب آن را مورد ملاحظه قرار داد تا از اثرات منفی آن کاسته شده و تأثیرات مثبت آن در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی افزایش یابد (محمدی یگانه و رستمی، 1388، 7).

روستای گازرخان از توابع بخش رودبار الموت شهرستان قزوین، در فاصله 16 کیلومتری شرق شهر معلم کلایه و 110 کیلومتری شمالی شرق شهر قزوین واقع شده است. این روستا از شمال شرقی به کوه صخره‌ای معروف الموت، از شرق به کوه هودکان، از شمال به شاتان کوه و از غرب به تپه لیز محدود می‌شود. این روستا پرجمعیت‌ترین و بزرگترین روستای الموت بوده و الموتی‌ها از آن به‌عنوان نگین الموت یاد می‌کنند. ساکنان روستا بیشتر به باغداری و دامداری اشتغال داشته و با تولید گیلاس، گردو، لبنیات و همچنین با گلیم بافی، چادر شب بافی و جاجیم بافی گذران زندگی می‌کنند. روستای گازرخان به لحاظ گردشگری همواره در صدر مکان‌های گردشگری استان قزوین بوده است. این روستا از جاذبه‌های گردشگری متعددی در ابعاد مختلف طبیعی، کالبدی ـ فضایی (مربوط به مساکن و معماری روستایی)، فرهنگی ـ اجتماعی و ... برخوردار است. گازرخان روستایی کوهستانی با بافت مسکونی متمرکز و در شیبی تند استقرار یافته و از نمای دور به شکل روستایی دیده می‌شود که با صخره‌های سنگی از سه طرف محصور شده است. بیشتر خانه‌ها در این روستا به صورت یک طبقه بنا شده‌اند ولی برخی از خانه‌ها نیز دو طبقه هستند، مصالح به‌کار رفته در بناهای قدیمی شامل گل و خشت، چوب و سنگ است. از نظر اقلیمی، این روستا دارای آب و هوایی معتدل می‌باشد که در فصول مختلف سال شادابی زاید الوصفی به روستا می‌بخشد. به‌دلیل وجود بارش‌های فصلی سیلاب گونه، رودهای متعددی در این روستا جاری می‌شوند که زیبایی و طراوت خاصی را به منطقه می‌دهند. در روستای تاریخی گازرخان آثار تاریخی متعددی از گذشتگان برجای مانده است که از جمله آن‌ها می‌توان به مقبره امامزاده محمود در ابتدای دامنه جنوبی روستا، مقبره امامزاده هیجده تن، مسجد قدیمی روستا، میدان قتلگاه در بافت قدیمی روستا و قبرستان قدیمی روستا اشاره کرد. همچنین در این روستا بناهای تاریخی واجد ارزشی که در جهت حفظ هویت قدیمی روستا اهمیت دارند، نیز کم نیستند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان بناهایی همچون خانه منصوری، خانه سمیعی، خانه صفری و امامزاده حنیفه و ... را نام برد. در این میان، بدون تردید مهم‌ترین و معرف‌ترین اثر تاریخی روستای گازرخان قلعه تاریخی و شگفت انگیز الموت (حسن صباح) می‌باشد. این قلعه در شمال شرقی روستای گازرخان و بر فراز صخره‌ای به ارتفاع 2163 متر از سطح دریا قرار دارد. وجود این قلعه تاریخی در این منطقه همواره سبب جذب تعداد زیادی از گردشگران داخلی و خارجی به روستای گازرخان می‌گردد. البته جاذبه‌های گردشگری روستای گازرخان تنها به بناهای

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

تاریخی آن محدود نمی‌شود و غذاهای محلی، پوشش و لباس‌های مردم بومی، موسیقی محلی (سرنا و دهل)، لهجه و گویش افراد بومی و نیز آداب و رسوم خاص مردم منطقه از جمله مراسم مربوط به جشن‌های عروسی، اعیاد مذهبی، آداب و رسوم مربوط به عزاداری به‌ویژه مراسم ماه محرم و ...، همواره از دیگر جاذبه‌های مورد توجه گردشگران می‌باشند (Wikipedia, 2011, 1).

به هر حال با توجه به وجود جاذبه‌های گردشگری متعدد در روستای گازرخان به‌ویژه قلعه تاریخی الموت، این روستا در طول سال مورد بازدید شمار زیادی از گردشگران داخلی و خارجی قرار می‌گیرد. آنچه مسلم است ورود تعداد زیاد گردشگران به روستای گازرخان پیامدهای متعددی در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، فیزیکی، زیست محیطی و ... را برای ساکنان بومی منطقه به همراه آورده است که در این زمینه به دلیل عدم برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح به‌نظر می‌رسد که طی سال‌های اخیر ابعاد منفی توسعه گردشگری شکل جدی‌تری به خود گرفته است؛ همچنان که نمونه‌های متعدد دیگری از برنامه‌ریزی و اداره نامناسب گردشگری در مناطق روستایی مختلف کشور به چشم می‌خورد که در کوتاه مدت، چه بسا اقدامات توسعه‌ای کنترل نشده با منافع اقتصادی نیز همراه بوده است اما در بلند مدت، به مشکلات زیست محیطی، اجتماعی و ... انجامیده‌اند که برای ساکنان محلی زیان‌بار بوده و بازارهای گردشگری را به سود محل‌های بهتر برنامه‌ریزی شده از دست داده‌اند (طالب و همکاران، 1387، 34). به هر حال، همانطور که قبلاً نیز اشاره شد اینک روشن شده است که توسعه و مدیریت گردشگری باید به شیوه‌ای منسجم، کنترل شده و پایدار و بر مبنای برنامه‌ریزی مؤثر صورت پذیرد تا از این رهگذر، بدون ایجاد مشکلات جدی فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی برای ناحیه مورد نظر، منافع چشمگیری را در پی داشته باشد و در ضمن، منابع گردشگری را برای استفاده در آینده نیز حفظ نماید. با توجه به مطالب اشاره شده، به‌نظر می‌رسد اولین گام جهت اجتناب از بروز پیامدهای منفی و در نتیجه توسعه ناپایدار گردشگری، مطالعه و شناخت پدیده گردشگری روستایی در مناطق مختلف و به‌ویژه پیامدهای منفی احتمالی ناشی از توسعه آن می‌باشد تا بتوان بر اساس یافته‌های چنین مطالعات و پژوهش‌هایی، راهبردها و راهکارهای مناسبی را به‌منظور مدیریت و کاهش اثرات منفی ناشی از توسعه آن تدوین و به کار بست. به‌رغم اهمیت موضوع، تاکنون مطالعه جامعی در روستای گازرخان در این خصوص صورت نپذیرفته است که این مسئله می‌تواند در دراز مدت اثرات منفی متعددی را از نظر توسعه گردشگری برای منطقه در پی داشته باشد. از این‌رو، با توجه به ضرورت و اهمیت موضوع، این پژوهش با هدف شناسایی و واکاوی پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان در استان قزوین طرح و انجام گرفت. با توجه به هدف کلی طرح شده، برخی از مهم‌ترین پرسش‌های تحقیق عبارت بودند از:

1. مهم‌ترین پیامدهای منفی توسعهٔ گردشگری در روستای گازرخان به ترتیب اولویت کدامند؟

2. کدامیک از ابعاد زندگی روستائیان شامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست محیطی، کالبدی و ... در روستای گازرخان بیشتر تحت تأثیر پیامدهای منفی توسعهٔ گردشگری قرار گرفته است؟

پیشینه تحقیق

در این بخش، با توجه به هدف و محدوده موضوعی تحقیق، به مرور برخی از مطالعات صورت گرفته در داخل و خارج از کشور پرداخته شده است. اقبالی و همکاران (2011) در مطالعه‌ای منفی گردشگری روستایی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

در مناطق روستایی استان سمنان را مورد بررسی قرار داده‌اند. جامعه آماری تحقیق را دو گروه روستائیان (ساکن در مناطق شاهرود، دامغان، سمنان و گرمسار) و کارشناسان سازمان‌های مرتبط با گردشگری در استان سمنان تشکیل می‌دادند که داده‌های لازم از آن‌ها به وسیله پرسشنامه گردآوری گردید. نتایج تحقیق نشان داد که توسعه گردشگری از پیامدهای منفی متعددی همچون بالا بودن میزان ریسک فعالیت‌های گردشگری، افزایش هزینه‌ها، ایجاد تغییر در فرهنگ بومی منطقه و از بین رفتن برخی از بخش‌های آن، فشار بیش از حد بر منابع و امکانات محلی و تخریب آن‌ها، ایجاد آلودگی‌های زیست محیطی، فرسایش خاک و ...، برخوردار بوده است (Eghbali et al., 2011, 63). بیرد و همکاران (2009) در تحقیق خود به مقایسه نگرش ذی‌نفعان مختلف نسبت به پیامدهای گردشگری در مناطق روستایی شمال غربی کالیفرنیا پرداخته‌اند. نتایج آزمون واریانس یک‌طرفه (F) نشان داد که بین نگرش پاسخگویان مختلف شامل ساکنان محلی، کارآفرینان و گردشگران در خصوص پیامدهای توسعهٔ گردشگری تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. همچنین بر اساس یافته‌های پژوهش، از دیدگاه پاسخگویان مورد مطالعه مهم‌ترین پیامدهای منفی گردشگری شامل از بین رفتن سبک معماری سنتی در اثر توسعه خانه‌سازی مدرن و ساخت تسهیلات گردشگری، آسیب رسیدن به ابنیه و آثار تاریخی در منطقه، افزایش جرم و بزهکاری در روستا، افزایش مالیات و هزینه‌ها و افزایش آلودگی و مسایل ناشی از ترافیک، می‌شد (Byrd et al., 2009, 693). در همین زمینه، لیو (2006) نیز در مطالعه‌ای به بررسی گردشگری در مناطق روستایی مالزی در ناحیه کداه و پیامدهای ناشی از توسعه آن در منطقه پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که به دلیل عدم اعمال مدیریت صحیح در برخی روستاها، فعالیت‌های گردشگری نه تنها مزیتی در پی نداشته‌اند، بلکه زمینه بروز اثرات منفی چون توزیع نابرابر منافع حاصل از گردشگری و در نتیجه افزایش شکاف طبقاتی و ایجاد تضاد بین ساکنان محلی، افزایش نرخ زمین، مواد غذایی و ...، کوتاه مدت بودن و یا کم اهمیتی فرصت‌های شغلی ایجاد شده به وسیله گردشگری روستایی، بهره‌برداری نیروهای غیر روستایی از منافع اقتصادی گردشگری، نابودی و تخریب محیط زیست، فرسایش خاک، از بین رفتن درختان و جنگل‌های پیرامون روستاها، افزایش زباله و انباشتگی آشغال، آلودگی منابع آب، را نیز فراهم نموده‌اند (Liu, 2006, 878). اشلی (2000) بر اساس یافته‌های تحقیق خود باعنوان بررسی پیامدهای گردشگری بر معیشت روستایی در منطقه نامیبیا، پیامدهای منفی گردشگری روستایی را به سه دسته مالی (اقتصادی)، فیزیکی (کالبدی) و اجتماعی- فرهنگی تقسیم‌بندی نموده است (Ashley, 2000, 5).

در مطالعه‌ای میرکتولی و مصدق (1389) به بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی در دهستان استرآباد جنوبی شهرستان گرگان پرداخته‌اند. جامعه آماری این تحقیق را صنعتگران منطقه مورد مطالعه تشکیل می‌دادند که از طریق سرشماری برای انجام تحقیق انتخاب شدند. نتایج کسب شده از تحقیق نشان داد که 76/6 درصد پاسخگویان مورد مطالعه نقش گردشگری را در توسعه صنایع دستی در حد زیاد و خیلی زیاد، 19/7 درصد در سطح کم و 5/7 نیز بی‌تأثیر ارزیابی نموده‌اند (میرکتولی و مصدق، 1389، 137). در مطالعه دیگری، مهدوی و همکاران (1387) در تحقیق خود اثرات گردشگری بر توسعه روستایی را با نظرسنجی از روستائیان دره کن و سولقان مورد ارزیابی قرار داده‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که گردشگری در زمینه اقتصادی اثرات محدودی داشته و به جز

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

اشتغال‌زایی و درآمدزایی اندک، موجب بالا رفتن قیمت‌ها و سوداگری زمین شده است. در زمینه زیست محیطی نیز ورود گردشگران به نابودی گونه‌های گیاهی و جانوری، افزایش آلودگی و تخریب محیط زیست منجر شده است (مهدوی و همکاران، 1387، 39). در تحقیق دیگری، رضوانی و صفایی (1384) در بررسی گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی، فرصت یا تهدید (مطالعه موردی: نواحی روستایی شمال تهران) دریافتند که به دلیل فقدان برنامه‌ریزی و ضعف مدیریت، توسعه گردشگری در مناطق مورد مطالعه منجر به بروز پیامدهای نامطلوبی همچون آلودگی منابع آب، تخریب چشم‌اندازهای طبیعی، تخریب و تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغات، افزایش مهاجرت، رکود فعالیت‌های کشاورزی و دوگانگی اجتماعی شده است (رضوانی و صفایی، 1384، 109).

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از لحاظ میزان و درجه کنترل، غیرآزمایشی و توصیفی، از نظر نحوهٔ گردآوری داده‌ها، میدانی و در نهایت به لحاظ قابلیت تعمیم یافته‌ها، از نوع پیمایشی محسوب می‌شود. جامعه آماری این تحقیق را تمامی سرپرستان خانوار در روستای گازرخان تشکیل می‌دادند که بر اساس آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن (1385) در حدود 750 خانوار بودند (N= 750). به‌منظور تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که با استفاده از آن تعداد 115 نفر از سرپرستان خانوار از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام تحقیق انتخاب شدند.

ابزار گرد آوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود که از دو بخش مشخصه‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان (شامل چهار متغیر) و دیدگاه پاسخگویان مورد مطالعه در خصوص میزان اهمیت هر یک از پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان (شامل 19 متغیر) تشکیل شده بود که این متغیرها از طریق بررسی و مرور ادبیات نظری در حیطه مسئله مورد پژوهش به ویژه پژوهش‌های صورت گرفته در داخل و خارج از کشور و نیز مصاحبه حضوری و نیمه ساختارمند با متخصصان و مطلعان کلیدی شناسایی و استخراج شده بودند. برای اندازه‌گیری بخش دوم، از طیف لیکرت پنج سطحی (از خیلی کم= 1 تا خیلی زیاد= 5) استفاده گردید. اعتبار پرسشنامه با نظر پانل متخصصان و کارشناسان در زمینه موضوع مورد پژوهش مورد تأیید قرار گرفت و برای تعیین قابلیت اعتماد ابزار تحقیق پیش‌آزمون (شامل30 نفر خارج از نمونه اصلی) انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس میزان اهمیت پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان در حدود 0/77 بود که بر اساس نظر پدهازور ضریب پایایی اشاره شده قابل قبول می‌باشد. تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم افزار $SPSS_{Win18}$ صورت گرفته و نتایج تحقیق در دو بخش توصیفی (شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات) و استنباطی (شامل تحلیل عاملی) ارائه گردید.

یافته‌ها

بر اساس اطلاعات کسب شده، اکثریت پاسخگویان مورد مطالعه (96/5 درصد) مرد بودند، در حالی‌که شمار کمی (3/5 درصد) از آنان را زنان تشکیل می‌دادند. به لحاظ سن افراد، میانگین سنی پاسخگویان در حدود 39/12 سال و بیشترین فراوانی (33 درصد) مربوط به پاسخگویانی بود که در رده سنی 36 الی 45 سال قرار داشتند (ت 1). در ضمن کمینه و بیشینه سن پاسخگویان به ترتیب 22 و 59 سال بود.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

ت 1. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن (منبع: نگارندگان).

شماره	گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد
1	کمتر از 25	17	14/8
2	26-35	26	22/6
3	36-45	38	33
4	46-55	23	20
5	بالاتر از 56	11	9/6
6	کل	115	100

از نظر شغل اصلی، نتایج کسب شده حاکی از آن بود که اکثریت افراد مورد مطالعه (41/5 درصد) را کشاورزان درصد تشکیل می‌دادند. یافته‌های تحقیق در خصوص سطح تحصیلات پاسخگویان مورد مطالعه حاکی نشان داد که بیشترین فراوانی (28/6 درصد) مربوط به پاسخگویانی بود که میزان تحصیلات آن‌ها در سطح دیپلم می‌باشد.

ت 2. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات (منبع: نگارندگان).

شماره	گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد
1	بی‌سواد	11	9/6
2	ابتدایی	27	23/5
3	راهنمایی	23	20
4	دیپلم	33	28/6
5	بالاتر از دیپلم	21	18/3
6	کل	115	100

نتایج حاصل از اولویت‌بندی پیامدهای منفی گردشگری در روستای گازرخان از دیدگاه روستائیان در ت (3) آورده شده است.

بررسی اولویت‌های محاسبه شده بر حسب ضریب تغییرات حاکی از آن است که از نظر پاسخگویان مورد مطالعه پنج گویه افزایش تمایل روستائیان به استفاده از کالاهای تجملاتی و تزئینی، تأثیر رفتار و شیوه زندگی گردشگران بر رفتار و شیوه زندگی روستائیان (تغییر در نوع پوشاک، نحوه سخن گفتن و ...)، ایجاد شکاف درآمدی بین روستائیان ساکن در منطقه، تغییرات منفی در فعالیت‌های سنتی و هنری روستائیان به‌منظور متناسب ساختن آن‌ها برای گردشگران روستایی و کاهش تدریجی استفاده از گویش محلی در منطقه، به ترتیب بیشترین میزان اولویت را کسب نموده‌اند، در حالی که سه گویه افزایش جرم و جنایت و برخی بزهکاری‌ها و انحرافات اجتماعی در منطقه، کاهش اراضی زیرکشت محصولات کشاورزی و تغییر کاربری اراضی در منطقه و بروز و شیوع بیماری‌های جدید به دلیل ورود گردشگران به مناطق روستایی، از نظر پاسخگویان کمترین میزان اولویت را داشته‌اند (ت 3).

در این بخش، به‌منظور دسته‌بندی "پیامدهای منفی توسعهٔ گردشگری در روستای گازرخان" و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از متغیرها در قالب عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی استفاده شد. به‌منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص پیامدهای منفی توسعه گردشگری روستایی، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معناداری آزمون بارتلت در سطح اطمینان 99 درصد و مقدار مناسب KMO (ت 4)، حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی بود.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

ت 3. اولویت‌بندی پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان از دیـدگاه پاسـخگویان (منبـع: نگارندگان).

اولویت	پیامدهای منفی توسعه گردشگری	انحـــراف معیار	میـــانگین (از 5)	ضریب تغییرات
1	افزایش تمایل روستائیان به استفاده از کالاهای تجملاتی و تزئینی	0/537	4/21	0/126
2	تأثیر رفتار و شیوه زندگی گردشگران بر رفتار و شیوه زندگی روستائیان (تغییر در نوع پوشاک، نحوه سخن گفتن و ...)	0/589	4/11	0/143
3	ایجاد شکاف درآمدی بین روستائیان ساکن در منطقه	0/641	3/95	0/162
4	تغییرات منفی در فعالیت‌های سنتی و هنری روستائیان به منظور متناسب ساختن آن‌ها برای گردشگران روستایی	0/695	3/85	0/180
5	کاهش تدریجی استفاده از گویش محلی در منطقه	0/721	3/81	0/189
6	افزایش تضادها و اختلافات محلی بین افراد بومی منطقه	0/716	3/68	0/195
7	افزایش هزینه خدمات عمومی مثل جمع آوری زباله، خدمات بهداشتی و ...	0/773	3/43	0/225
8	تمرکز منافع حاصل از گردشگری در دست سرمایه گذاران و نهادهای دولتی و نخبگان محلی	0/808	3/25	0/249
9	آسیب رسیدن به ابنیه و آثار تاریخی در منطقه	0/853	3/12	0/273
10	افزایش آلودگی‌های زیست محیطی مثل آلودگی هوا، آب، جنگل و آلودگی صوتی در منطقه	0/837	3/02	0/277
11	فرسودگی محیط زیست و مناظر طبیعی در منطقه	0/889	2/91	0/305
12	از بین رفتن سبک معماری سنتی در اثر توسعه خانه سازی مدرن در منطقه	0/914	2/81	0/325
13	امکان بروز رفتارهای غضب آلود مردم نسبت به گردشگران	0/911	2/63	0/346
14	افزایش هزینه‌ها به دلیل توسعه بیشتر امکانات توریستی و تسهیلات زیربنایی و عمرانی (شبکه‌های آب و فاضلاب، راه سازی، مخابرات و ...)	0/958	2/54	0/377
15	کاهش جمعیت حیات وحش در منطقه (صدمات اکولوژیکی)	0/986	2/32	0/425
16	افزایش قیمت زمین (اعم از زمین زراعی و غیر زراعی)، کالا و خدمات در منطقه	1/014	2/19	0/463
17	افزایش جرم و جنایت و برخی بزهکاری‌ها و انحرافات اجتماعی در منطقه	1/126	2/11	0/534
18	کاهش اراضی زیرکشت محصولات کشاورزی و تغییر کاربری اراضی در منطقه	1/118	1/98	0/565
19	بروز و شیوع بیماری‌های جدید به دلیل ورود گردشگران به مناطق روستایی	1/209	1/66	0/728

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

ت 4. مقدار KMO و آزمون بارتلت و سطح معنی‌داری (منبع: نگارندگان).

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی‌داری (Sig.)
پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان	0/779	723/111	0/000

عامل‌های استخراج شده مجموعه مورد تحلیل یعنی پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان، همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی در ت (5) ارائه شده است. با توجه به نتایج کسب شده در ت (5)، عامل نخست از بین چهار عامل استخراجی تحت عنوان عامل "اجتماعی- فرهنگی" با مقدار ویژه 4/874 به تنهایی تبیین کننده 25/62 درصد واریانس کل مجموعه مورد تحلیل بود. پس از آن عامل دوم با نام عامل "اقتصادی" با مقدار ویژه 3/193 توانسته است 16/79 درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید. در نهایت، عامل‌های سوم (زیست محیطی) و چهارم (فیزیکی- کالبدی) با مقدار ویژه 2/066 و 1/288 به ترتیب در حدود 10/85 و 6/77 درصد واریانس کل را تبیین نموده‌اند. به‌طور کلی، این چهار عامل در مجموع 60/03 درصد واریانس کل را تبیین کرده‌اند که حاکی از میزان واریانس مناسب تبیین شده توسط عامل‌های استخراج شده دارد. وضعیت قرارگیری مجموعه متغیرهای مرتبط با پیامدهای منفی توسعه گردشگری، با توجه به عوامل استخراج شده با فرض واقع شدن متغیرهای دارای بار عاملی بزرگتر از 0/5 پس از چرخش عامل‌ها به روش وریماکس و نامگذاری عامل‌ها، در ت (6) ارائه شده است. البته باید به این نکته اشاره نمود که پس از چرخش (وریماکس)، چهار متغیر به دلیل پایین بودن بار عاملی (کمتر از 0/5) و در نتیجه معنی‌دار نبودن همبستگی آن‌ها با دیگر متغیرها، از تحلیل حذف گردیدند.

ت 5. عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آن‌ها (منبع: نگارندگان).

شماره	عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی
1	اجتماعی- فرهنگی	4/874	25/62	25/62
2	اقتصادی	3/193	16/79	42/41
3	زیست محیطی	2/066	10/85	53/26
4	فیزیکی- کالبدی	1/288	6/77	60/03

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

ت 6. متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی به‌دست آمده از ماتریس چرخش یافته (منبع: نگارندگان)

عامل‌ها	متغیرها	بار عاملی
اجتماعی - فرهنگی	افزایش تمایل روستائیان به استفاده از کالاهای تجملاتی و تزیینی	0/869
	تأثیر رفتار و شیوه زندگی گردشگران بر رفتار و شیوه زندگی روستائیان (تغییر در نوع پوشاک، نحوه سخن گفتن و ...)	0/846
	تغییرات منفی در فعالیت‌های سنتی و هنری روستائیان به‌منظور متناسب ساختن آن‌ها برای گردشگران روستایی	0/821
	افزایش تضادها و اختلافات محلی بین افراد بومی منطقه	0/801
	کاهش تدریجی استفاده از گویش محلی در منطقه	0/788
	تمرکز منافع حاصل از گردشگری در دست سرمایه گذاران و نهادهای دولتی و نخبگان محلی	0/751
اقتصادی	ایجاد شکاف درآمدی بین روستائیان ساکن در منطقه	0/839
	افزایش هزینه خدمات عمومی مثل جمع آوری زباله، خدمات بهداشتی و ...	0/821
	افزایش هزینه‌ها به دلیل توسعه بیشتر امکانات توریستی و تسهیلات زیربنایی و عمرانی (شبکه‌های آب و فاضلاب، راه سازی، مخابرات و ...)	0/789
	افزایش قیمت زمین (اعم از زمین زراعی و غیر زراعی)، کالا و خدمات در منطقه	0/746
زیست محیطی	افزایش آلودگی‌های زیست محیطی مثل آلودگی هوا، آب، جنگل و آلودگی صوتی در منطقه	0/726
	فرسودگی محیط زیست و مناظر طبیعی در منطقه	0/689
	کاهش جمعیت حیات وحش در منطقه (صدمات اکولوژیکی)	0/653
فیزیکی - کالبدی	آسیب رسیدن به ابنیه و آثار تاریخی در منطقه	0/656
	از بین رفتن سبک معماری سنتی در اثر توسعه خانه‌سازی مدرن در منطقه	0/633

نتیجه

به‌طور کلی یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که توسعه گردشگری در روستای گازرخان از اثرات و پیامدهای منفی متعددی در زمینه‌های مختلف برخوردار بوده است که بر اساس نتایج تحلیل عاملی این پیامدها در چهار دسته عوامل اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و فیزیکی- کالبدی قرار گرفتند و در حدود 60/03 درصد واریانس پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان را تبیین نمودند. با توجه به نتایج کسب شده، یکی از مهم‌ترین پیامدهای منفی فعالیت‌های گردشگری در روستای گازرخان که بر اساس نتایج تحلیل عاملی به‌عنوان عامل نخست وارد تحلیل گردیده و مقدار قابل توجهی از واریانس را به خود اختصاص داده است، عامل اجتماعی- فرهنگی می‌باشد. در روستای گازرخان به واسطه وجود جاذبه‌های گردشگری متعدد به‌ویژه قلعه تاریخی الموت و ورود گردشگران زیاد به این منطقه و در نتیجه گسترش الگوهای فرهنگی آنان، رفتار و شیوه زندگی گردشگران بر روی شیوه زندگی روستائیان در زمینه‌های مختلف همچون نوع پوشش، گویش محلی و ... تأثیر منفی گذاشته و موجب کمرنگ شدن برخی جاذبه‌های فرهنگی در سطح منطقه شده است. برای نمونه در این زمینه شماری از مردم محلی به‌ویژه جوانان روستایی دچار عارضه تشبه به بیگانگان شده و تمایل بیشتری به استفاده از کالاهای تجملاتی و تزئینی نشان می‌دهند و یا اینکه از الگوهای پوشاکی گردشگران تقلید می‌کنند به نحوی که در حال حاضر تنها شمار اندکی از روستائیان به‌ویژه زنان سالخورده از لباس‌های محلی استفاده می‌نمایند. یکی دیگر از پیامدهای منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان، بروز برخی تضادها و اختلاف‌های محلی بین افراد بومی منطقه به دلیل توزیع ناعادلانه منافع حاصل از گردشگری بین روستائیان می‌باشد. در این خصوص به دلیل عدم مشارکت تمامی روستائیان در طرح‌های توسعه گردشگری، برخی افراد و گروه‌های سودجو منافع گردشگری را به سوی خود جذب کرده و مانع از

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

بهره‌مندی سایر روستائیان از آن می‌شوند. به هر حال در این زمینه به‌منظور اجتناب از بروز چنین تضادها و اختلاف‌هایی نیاز به تدوین و به‌کارگیری سازوکارهایی به‌منظور تشویق تمامی روستائیان برای مشارکت در طرح‌های گردشگری می‌باشد. اهمیت عامل اجتماعی- فرهنگی به‌عنوان مهم‌ترین پیامد منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان، در مطالعات متعددی همچون اقبالی و همکاران (2011)، بیرد و همکاران (2009)، لیو (2006)، اشلی (2000) و رضوانی و صفایی (1384) نیز مورد تأکید قرار گرفته است. پس از عامل اجتماعی- فرهنگی، دومین عامل که بیشترین میزان واریانس را در تحلیل عاملی به خود اختصاص داده است، عامل اقتصادی می‌باشد. در این زمینه یکی از مهم‌ترین پیامدهای اقتصادی منفی توسعه گردشگری در روستای گازرخان مربوط به ایجاد شکاف درآمدی بین روستائیان ساکن در منطقه می‌باشد که مهم‌ترین دلیل آن همانطور که قبلاً نیز اشاره شد سودجویی برخی افراد و گروه‌ها و تمرکز منافع حاصل از گردشگری در دست آنان به دلیل عدم مشارکت یا مشارکت پایین روستائیان در طرح‌های توسعه گردشگری است. ضمن آن‌که به موازات توسعه گردشگری، برخی هزینه‌های اضافی همچون هزینه توسعه امکانات توریستی و تسهیلات زیربنایی و عمرانی و نیز ارائه خدمات عمومی مانند جمع آوری زباله، خدمات بهداشتی و ... به افراد محلی تحمیل شده است. به هر حال، اهمیت عامل اقتصادی در مطالعات متعدد دیگری همچون اقبالی و همکاران (2011)، بیرد و همکاران (2009)، لیو (2006)، مهدوی و همکاران (1387) نیز مورد تأکید واقع شده است. بر اساس نتایج تحلیل عاملی عامل بعدی که وارد تحلیل گردیده و در اولویت سوم قرار گرفته است، عامل زیست محیطی می‌باشد. در این زمینه به دلیل افزایش ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه و عدم اعمال سازوکارهای نظارتی و قانونی بازدارنده، برخی آلودگی‌های زیست محیطی همچون آلودگی هوا و آب و آلودگی صوتی در منطقه افزایش یافته و در برخی نقاط نیز به دلیل تردد بیش از حد گردشگران، مناظر طبیعی دچار فرسودگی شده‌اند. در همین خصوص یکی دیگر از مهم‌ترین پیامدهای منفی گردشگری در روستای گازرخان صدمات اکولوژیکی و کاهش قابل توجه حیات وحش در منطقه بوده است به نحوی که افزایش تردد وسایل نقلیه به منطقه و افزایش آلودگی‌های مختلف زیست محیطی و صوتی، منجر به آسیب رساندن جدی به حیات وحش (جانوری و گیاهی) منطقه و کاهش جمعیت آن‌ها گردیده است.

علاوه بر عوامل اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی، بخش دیگری از پیامدهای منفی توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه که از طریق نتایج تحلیل عاملی به‌عنوان اولویت آخر بر روی آن تأکید شده است، شامل پیامدهای فیزیکی- کالبدی می‌باشند. در این زمینه، یکی از موارد مهمی که مورد تأکید شماری از افراد محلی در روستای گازرخان بوده است، آسیب رساندن و تخریب ابنیه و آثار تاریخی در منطقه بوده است. برای مثال در این زمینه می‌توان به از بین بردن و قطع چهار درخت کهنسال و باستانی در میدان اصلی روستا به وسیله افراد سودجو به علت بی‌توجهی مسئولان و نبود قوانین بازدارنده مشخص در این خصوص اشاره نمود. علاوه بر پیامدهای فیزیکی و تخریب برخی آثار تاریخی در روستای گازرخان، در برخی موارد هر چند به صورت جزئی دیده می‌شود که بر اثر ساخت و سازهای غیرمجاز در روستا به‌منظور توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات گردشگری و ...، بافت سنتی روستا دچار آسیب و تخریب شده است. البته ذکر این نکته ضروری است که در اثر زلزله‌ای که در سال 1383 در منطقه به وقوع

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

پیوست، در حدود 70 درصد بافت سنتی روستا که از معماری‌های خاص کشور محسوب می‌گردید، دچار آسیب جدی شده و از بین رفت. در ادامه به‌منظور بازسازی خانه‌های تخریب شده، متأسفانه به دلیل ناهماهنگی و عدم نظارت دقیق از سوی سازمان‌های دست‌اندرکار، در نوسازی روستا معماری سبک سنتی مورد توجه قرار نگرفته و بازسازی خانه‌ها به شکل بسیار متفاوتی از بافت سنتی آن و به شیوه خانه‌های مدرن در شهرها صورت گرفت که این مسئله سبب گردید تا روستای گازرخان تا حدود زیادی بافت سنتی خود را از دست بدهد. با توجه یافته‌های اصلی تحقیق به‌منظور کنترل و مدیریت بهینه پیامدهای منفی ناشی از توسعه گردشگری در روستای گازرخان و توسعه پایدار گردشگری روستایی در منطقه مورد مطالعه پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

1. با توجه به نتایج تحلیل عاملی و میزان واریانس اختصاص یافته به عامل اجتماعی- فرهنگی پیشنهاد می‌شود به‌منظور پیشگیری و کاهش اثرات برخی از پیامدهای منفی توسعه گردشگری در بعد اجتماعی- فرهنگی در منطقه مورد مطالعه، برنامه‌های آموزشی مرتبطی در خصوص اهمیت و مفهوم گردشگری، مزایای گردشگری و نیز مسائل و مشکلات احتمالی ناشی از آن، نحوه برخورد با گردشگر، الگوهای اجتماعی گردشگران، برنامه‌های تدوین شده به منظور توسعه گردشگری در منطقه و ... برای روستائیان ساکن در منطقه ارائه گردد. بدون تردید، بهبود سطح آگاهی و دانش روستائیان به‌ویژه در مورد هویت و اصالت فرهنگی خودشان می‌تواند در جلوگیری از بروز بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی- فرهنگی مؤثر باشد. البته ذکر این نکته نیز ضروری است که علاوه بر آموزش مردم محلی و ارائه اطلاعات لازم به آن‌ها، بدون تردید اطلاع‌رسانی به گردشگران بیرونی در خصوص الگوهای فرهنگی و آداب و رسوم مردم منطقه نیز می‌تواند در جلوگیری از تعارض بین روستائیان و گردشگران نقش کلیدی را ایفا نماید.

2. با توجه به یافته‌های تحلیل عاملی و وارد شدن عامل زیست محیطی در تحلیل، پیشنهاد می‌شود به‌منظور مدیریت و کاهش پیامدهای منفی توسعه گردشگری در بعد زیست محیطی در روستای گازرخان مواردی همچون توسعه و تجهیز مسیرهای گردشگری مشخص در منطقه برای استفاده هدفمند و اصولی افراد از جاذبه‌های گردشگری، ایجاد و نصب علایم، قوانین و مقررات خاص گردشگری در این مکان‌ها و به موازات آن اعمال نظارت و کنترل به‌منظور اطمینان از اجرای قوانین تدوین شده، طراحی و توزیع دفترچه‌های راهنما برای گردشگران و ارائه اطلاعات لازم به آن‌ها، مورد توجه و اولویت جدی از سوی سازمان‌ها و نهادی مسئول قرار گیرد.

3. با توجه به اینکه در برخی از نواحی منطقه مورد مطالعه به‌دلیل توسعه خانه‌سازی مدرن و نیز ایجاد برخی تسهیلات گردشگری همچون هتل‌ها، فروشگاه‌ها و ... سبک معماری سنتی در منطقه دستخوش تغییر شده و به تدریج در حال از بین رفتن می‌باشد، از این‌رو در این زمینه پیشنهاد می‌شود سبک‌های ممتاز معماری موجود در محل مورد حفاظت بیشتری قرار گرفته و از طریق سازوکارهای مختلف استفاده از روح معماری سنتی در ساختمان‌سازی از جمله در ساخت تسهیلات گردشگری و ... در منطقه مورد تشویق و حمایت قرار گیرد.

4. بدون تردید بسیاری از اثرات منفی ناشی از توسعه گردشگری در روستای گازرخان به‌ویژه در ابعاد فرهنگی- اجتماعی، کالبدی- فیزیکی و ...، مربوط به ثبت نبودن این روستا در فهرست آثار ملی می‌باشد که سبب گردیده است تا بسیاری از الگوهای فرهنگی منطقه

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]

در اثـر ورود زیـاد گردشـگران کـم رنـگ‌تـر شـده و بـه فراموشی سپرده شود و یا اینکه در سطح روستا ساخت و سازهای غیرمجاز زیادی صورت گرفتـه و آثـار تـاریخی تخریب گردد. در این زمینه پیشنهاد می‌شود بـا توجـه بـه وجـود آثـار تـاریخی فـراوان در روسـتای گازرخـان و پتانسیل بسیار بالای این منطقه برای توسـعه گردشـگری، اقدامات و پیگیری‌های لازم از سوی نهادها و سازمان‌های مرتبط در سطح استان برای ثبـت روسـتای گازرخـان در فهرست آثار ملی صورت پذیرد.

منابع

- جـوان، جعفـر؛ سـقایی، مهـدی. (1383)، نقـش گردشـگری روستایی در توسعه منطقـه‌ای بـا تأکیـد بـر مـدیریت روسـتایی. فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، 2: 124- 109.

- رضـوانی، محمدرضـا؛ صـفایی، جـواد.(1384)، گردشـگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی، فرصت یـا تهدیـد (مطالعـه مـوردی: نـواحی روسـتایی شـمال تهـران). فصـلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، 54: 121- 109.

- رکـن الـدین افتخـاری، عبدالرضـا ؛ مهـدوی، داوود.(1385)، راهکارهـای توسـعه گردشـگری روسـتایی بـا اسـتفاده از مـدل SWOT (دهستان لواسان کوچک). فصلنامه مدرس علوم انسانی، 45 (10): 31- 1.

- شریف‌زاده، ابوالقاسم؛ مرادنـژادی، همـایون. (1381)، توسـعه پایدار و گردشگری روستایی. مجله اجتماعی- اقتصـادی جهـاد، 251: 61- 53.

- طالب، مهدی؛ بخشی‌زاده، حسـن؛ میرزایـی، حسـین.(1387)، مبانی نظری مشارکت اجتماع روستایی در برنامه‌ریزی گردشگری روستایی در ایران. فصلنامه روستا و توسعه، 11 (4): 52- 25.

- محمدی یگانه، بهـروز؛ رسـتمی، یسـرا. (1388)، گردشـگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار اقتصادی (مطالعـه مـوردی: روستای اورامان تخت). مجموعه مقـالات اولـین همـایش ملـی توسعه پایدار روستایی، کرمانشاه، دانشگاه رازی، صص: 11- 1.

- مراد نژادی، همایون؛ نظری، شیرزاد. (1382)، توریسم و توسعه روستایی در ایران. مجله اجتماعی- اقتصـادی جهـاد، 256: 45- 36.

- مرکز آمار ایران.(1385)، سالنامه آمـاری: سرشـماری عمـومی نفوس و مسکن در سال 1385 در استان اصفهان. وزارت کشور، استانداری اصفهان، معاونت برنامه‌ریزی، دفتر آمار و اطلاعات.

- مهدوی، مسعود؛ قدیری، مجتبـی؛ قهرمـانی، نسـرین. (1387)، اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسـنجی از روسـتائیان دره کن و سولقان. فصلنامه روستا و توسعه، 11 (2): 60- 39.

- میرکتولی، جعفر؛ مصدق، راضـیه. (1389)، بررسـی وضـعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی در دهستان اسـترآباد جنـوبی شهرسـتان گرگـان. فصـلنامه مطالعـات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، 7 (2): 154- 137.

- Ashley, C. 2000. (2000),*The Impacts of Tourism on Rural Livelihoods: Namibia's Experience*. Overseas Development Institute, Portland House, Stag Place, London, SW1E 5DP, 402 p.

- Butter, R. and Stephan, B.(2004),*Tourism and National Park*. England, John Wiley & Sons, LTD, 466p.

- Byrd, E., Bosley, H. and Dronberger, M.(2009), *Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina*. Tourism Management, 30 (1): 693–703.

- Eghbali, N., Bakhshandea, A. and Alipour, K.(2011), *Effects of positive and negative rural tourism (case study: Rural Semnan Province)*. Journal of Geography and Regional Planning, 2: 63-76.

- Holland, G., Burian, M. and Dixey, L.(2003), *Tourism in poor rural areas, diversifying the product and expanding the benefits in rural Uganda and the Czech Republic*. PPT working paper, No. 12. Available at: http://www. propoortourismorg.uk/12_rural_areas.pdf.

- Liu, A.(2006), *Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia*. Tourism Management, 4 (27): 878- 889.

- McGehee, N. and Andereck, K.(2004), *Factors predicting rural residents' support of tourism*. Journal of Travel Research, 3 (43): 131–140.

- Soteriades, M.(2002), *Tourism and environment in rural areas*. Available at: http://www.fund.acbe/prelude.

- Szabo, B.(2005), *Rural tourism as alternative income source for rural areas along the Hortobagy*. Journal of Agricultural Economics, 20 (11): 178- 191.

- Wikipedia.(2011), Introduction to Gazarkhan village. Retrieved June 1 3, 2011from http://en.wikipedia .org/wiki/Gazarkhan.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-30]